

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

— 31*

Ἐξὸν ἀπὸ τῆ συλλογῇ «Παλιὸ Σκοποῖ», ὁ Ἐφταλιώτης ἔγραψε καὶ τὸ «Τραγοῦδι τῆς Ζωῆς», μεγάλο ποίημα σ' ἑλεύτερο στίχο καὶ με φιλοσοφικὸ νόημα. Μεταφράστηκε ἀπὸ τὸ Μ. Βάιλα γαλλικὰ (Le chant de la vie, Librairie de France, Paris 1928) καὶ δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν ἴδιον ὡς ἀ ν έ κ δ ο τ ο, ἐνῶ βρίσκεται περασμένο στὰ «Παναθήναια» τοῦ Μιχαηλίδου, (1903, 15-31 Ἰουλίου, σελ. 603).

Πολλὰ ἀπὸ τὰ τραγοῦδια τῶν «Παλιῶν Σκοπῶν», ἀριστουργήματα μελωδικῆς ἀφέλειως, τονιστήκανε καὶ τραγουδιούνται σήμερα. Αὐτὸς εἶτανε κ' ἓνας ἰδιαίτερος λόγος ποὺ παρακίνησε τὸν ποιητὴ στὸ τύπωμά τους. Ἴσως βρεθεῖ, μᾶ, λέει, μιὰ μέρα κανένα μου τραγοῦδι ἄξιο νὰ τονιστεῖ καὶ νὰ περάσει στοῦ λαοῦ τὸ στόμα· δόξα ποὺ δὲν τὰρνοιῖμαι πὼς τὴ λιμπίζουμαι.

Ὁ Ρήγας Γκόλφης, ὁ γνωστὸς κριτικὸς τοῦ «Νουμά», ἀφιερώνοντας πλατὺ κριτικὴ γιὰ τὸ «Τραγοῦδι τοῦ Ἐφταλιώτη», δίνει τὸν ἀκόλουθο δίκαιον χαρακτηρισμό: «Εἶταν ὁ πρῶτος ποὺ ἔβαλε κάτω τὴν καθημερινή μας ζωὴ γυμνῇ, λιτῇ, φωτεινῇ, καθὼς διαβαίνει μέρα μετὴ μέρα πᾶν ἀπὸ τὸ κεφάλι μας καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας μαζὶ μετὰ τὰ γνωρίσματα καὶ τὰ συνήθεια τοῦ τύπου μας, μακριὰ ἀπὸ κάθε κινήφια, ἄχαρη καὶ ἀπόξενη αἴσθηση». (1)

Ἡ πολυσέλιδη «Ἱστορία τῆς Ρωμοσύνης» τὸ ἔχτο ἔργο του. Γράφηκε στὰ 1901 κ' εἶναι ἀφιερωμένη στὸν Ψυχάρη. Τὸ π ρ ὶ τ ο ἐπιστημονικὸ βιβλίον ποὺ γράφηκε στὴ δημοτικῇ. «Βαρεθήκαμε πιά, λέει στὸν πρόλόγόν του, νὰ γὰκοῖμε πὼς ἡ ρωμαϊκὴ γλῶσσα εἶναι κατάλληλη γιὰ τραγοῦδια καὶ γιὰ παραμῦθια, γιὰ τίποτες ἄλλο ὅμως ὄχι. Ἡ ἰδέα εἶναι παιδιακίσια καὶ νὰ ποὺν μπορεῖ κ' ἱστορικὸ βιβλίον νὰ γραφεῖ στὴν Ἑθνικὴ μας τὴ γλῶσσα». Ἀρχίζει ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ φτάνει ὡς τὸν Ἰουστινιανόν. Μᾶς περιγράφει με πατριωτισμό, με ἀλήθεια, με ἀπαλὸ καὶ γλυκὸ ὕφος τὴ δόξα τὴν παλιά, τὰ περασμένα τῆς Ρωμοσύνης τὰ μεγαλεῖα.

Τὸν Ἐφταλιώτη τότε μιμήθηκε ὁ Πάλλης γράφοντας τὴν «Ἀστρονομία» του. Θέλησε καὶ αὐτὸς νὰποδείξει πόσο κατάλληλη εἶτανε ἡ καταφρονεμένη γλῶσσα τοῦ λαοῦ γιὰ ἐπιστημονικὰ ἀντικείμενα. Τὸ ἴδιον ἔκαμε ἀργότερα ὁ Μαρκέτης μετὰ τὴν «Πλουτολογία» του, ὁ Βλαστός μετὰ τὴ «Φυσικὴ» του καὶ ὁ Φωτιάδης, τῆς Πόλης ὁ σοφὸς γιατρός, μετὰ τὸ «Χτικιό» του.

Καὶ γιὰ τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ρωμοσύνης» ὁ Ψυχάρης δὲν παράλειψε νὰ πεῖ τὰ καλὰ του τὰ λόγια: «Πὼς τὸ κατάφερες; Καὶ γὼ δὲν τὸ πίστευα πὼς μποροῖσε τόσο γλήγορα νὰ γραφεῖ ἔργο πᾶν τὸ δικό του. Θάμα. Θάμα, φίλε μου, μὰ τί κάθουμαι καὶ ρωτῶ πὼς ἔγινε καὶ πὼς τὸ κατάφερες; Τὸ ξαίρω πολὺ καλὰ τὸ πὼς. Ὁ πατριωτισμὸς σοῦ ἄναψε τὴν καρδιά σου ἐσένα». (1)

Σὰ συνέχεια στὴν «Ἱστορίαν τῆς Ρωμοσύνης» δημοσίεψε ὁ Ἐφταλιώτης στὸ «Νουμά» τοῦ 1908 μονογραφίες, ἄρθρα ἱστορικά, πᾶντα σὲ πρόσωπα καὶ γεγονότα ποὺ ἀνήκαν ὕστερα ἀπὸ τὴν Ἄλωση. Ἀπὸ τίς μελέτες του αὐτὲς ποὺ φέρουν τὸν τίτλον «Ἱστορικὰ Ξεγυμνώματα» ξεχωρίζουμε μιὰ μετὰ τὴν ἐπιγραφὴ «Βαθεῖες ταπεινώσεις καὶ βαθεῖες φιλοσοφίες». Ἐδὼ μιλεῖ γιὰ τὸν Κύριλλο τὸ Λούκαρη, τὸ θεόσταλτο καὶ θεοφώτιστο Πατριάρχην, καὶ τὴν εὐεργετικὴν τοῦ ἐπίδραση στὰ γράμματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Μὰ καὶ στὸ «Νουμά» τοῦ 1903 ὁ ἀκούραστος αὐτὸς ἐργάτης τοῦ λόγου δημοσίεψε ἄλλη μιὰ σειρά ἄρθρα ἱστορικά μετὰ τὸν τίτλον «Ἀπὸ τὴν Ἑθνικὴν μας Ἱστορίαν». Ἀνὰ κομμάτια ἀπὸ τὴν αὐτὴν, τὰ καλῆτερα, οἱ «Ἀνὰ πρῶτες ἡρωίδες τῆς Ρωμοσύνης» καὶ τὸ «Παιδομάζωμα» βρίσκονται στίς «Ἐκκληστὲς Σελίδες», τὸ βιβλίον ποὺ ἔβγαλε στὰ 1921, τιμώντας τὸν Ἐφταλιώτη, ὁ Δημήτριος Ταγκόπουλος.

Ἀνάμεσα στὴν ἀνέκδοτη ἐργασία του, ποὺ μᾶς ἄφησε ὁ Ἐφταλιώτης, σοβαρώτερή του ὑποθέτουμε τὴ μετάφραση τῆς Ὀδύσσειας, ποὺ βρίσκεται σήμερα καταθεμένη ἀπὸ τὴ γυναῖκα του στὴ Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς. Τὴν ἀρχισε στὰ 1914, μετὰ τὴν ἐκρηξὴν τοῦ μεγάλου πολέμου, ὅχι γιὰ διασκέδαση, ὅπως ὁ Πάλλης τὴν «Ἰλιάδα» του, μὰ γιὰ νὰ μπορεῖ, καθὼς ἔλεγε, νὰ ὑποφέρει τὰ θλιβερά τοῦτα χρόνια. Ζοῦσε σ' ἓναν ἄλλο κόσμον, μιὰν ἄλλην ζωὴν, κ' εἶταν αὐτὴ ἡ μόνη του χαρὰ, κάθε μέρα μιὰ νέα χαρὰ.

Τὴν ἐργάστηκε ἐννιά ὀλόκληρα χρόνια, χωρίς νὰ προφτάσει νὰ τὴν ἀποτελώσει. Ἐμειναν τὰ τρία τελευταῖα στοιχεῖα. Τί κόμμα νὰ μὴ ζήσει λίγο ἀκόμη! Ἡ ἀρρώστια τὸν ἔκαμε νὰφήσει μιὰν ὥρα ἀρχήτερα τὴ ζωὴ καὶ τίς χαριτωμένες φροντίδες του.

Τὴ μετάφραση τοῦ Ἐφταλιώτη δοκίμασαμε τὴ μεγάλη χαρὰ νὰ τὴ δοῦμε καὶ νὰ τὴ διαβάσουμε. Ὁ Διευθυντὴς τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς μᾶς τὴν ἐμπιστεύτηκε εὐγενικά καὶ

*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον καὶ τέλος.

1) Νουμάς, 1910, τεύχος 374.

1) Ρόδα καὶ Μῆλα, Δ', σελ. 94-5.

πρόθυμα τρία δολόκληρα απογέματα του περασμένου Ἀπριλίου.

Παίρνεις στα χέρια τὰ χειρόγραφα, ρήχνεις μὰ ματιά όπου κι ἂν τῆχει, κι ἀμέσως σοῦ κάμει ἐντύπωση ἡ τέλεια τοῦ στίχου μορφή, ἡ ἀκριβεία, ἡ ὀρθὴ ἀπόδοση τοῦ κειμένου. Παραθέτω ὅσους στίχους θυμᾶμαι ἀπὸ τὸ Ζ'. Τὸ στοιχεῖο τοῦτο στὴν «Ὀδύσσεια» τοῦ Πολυλά εἶναι, κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Καλοσγούρου, «ἐν τῶν καλλίστων τῆς μεταφράσεως, ὥς καὶ ἐν τῶν καλλίστων καὶ θειοτάτων τοῦ πρωτοτύπου». Ὁ χαμηλότερος τοῦ Κορραϊῆ κριτικοῦ ταιριάζει, νομίζουμε, ὄχι λιγώτερο καὶ γιὰ τὴν μετάφραση τοῦ Ἑφταλιώτη:

Ὁνὴ μαθὲς, ὦ Ναυσικᾶ, σὲ γέννησε ἡ μαννούλα
Καὶ καθύονται ἀσυνήιστα τὰ λαμπρὰ σου ρούχα.
Μὰ ὕψιζε ὁ γάμος, ποὺ ὁμορφα καὶ σὺ νὰ βάλεις
[πρέπει.
Νὰ δώσεις γὰρ νὰ βάλουνε καὶ κείνοι ποὺ σὲ παρουν.
Λυτὰ δὲ φέρουνον ὄνομα καλὸ στὸν κόσμῳ μέσα,

ποὺ κι ὁ γονιὸς νὰ χαιρέται κ' ἡ βλοσυρὴ ἡ μάννα.

Μόνε ἔλα, βάλ' τὸ δοξαστὸ γονιὸ σου τὴν ἀγούλα
Τὰ ζὰ νὰ παραγγεῖλει αὐτὸς κι ἀμάξι ποὺ νὰ πάρει
Τὶς ζώνες, τὰ φορέματα καὶ τὰ λαμπρὰ τὰ χρᾶμα.
Κάλλιο καὶ σὺ μ' αὐτὰ νὰ πᾶς παρὰ νὰ περπατῆσεις.
Τὶ βρίσκονται τὰ πλυσταριά πολὶ μακριὰ ἀπ' τὴ
[χώρα. (')

Εἶναι καιρὸς πᾶ ἡ πατριδα τοῦ Ἀργύρι
Ἑφταλιώτη νὰ δείξει πὼς δὲ θέλει νὰ κότεται
λησμονημένο γιὰ πάντα τὸ ἔργο τοῦ ἀκριβοῦ
παιδιοῦ της, ποὺ τῆς χάρισε τὸ νοῦ καὶ τὴν
ψυχὴ του, τὴν ἀγάπη καὶ τὸ τραγοῦδι του.

Πέτρο Μυαλῆνης
Γενάρης τοῦ 1930

K. M. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

1) Χαρῆτε δὴ καὶ τὴ μετάφραση τοῦ Σαπφικοῦ
Ἄδινκε μὲν ἄ σελάνα· :

Τὸ φεγγαράκι ἐμίσησε,
Μεσάνυχτα σιμώνει,
Οἱ ὕρες φεύγουν καὶ περνοῦν
Καὶ γιὸ κοινοῦμαι μόνη.

ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ο ΙΩΣΗΦ ΜΑΓΝΟΥΣ ΒΕΝΕΡ

Ὁ δῆμος Μονάχου ἀπονέμει κάθε χρόνο ἓνα βραβεῖο στὸν καλύτερο ποιητὴ. Φέτος τιμήθηκε μὲ τὸ βραβεῖο αὐτὸ (τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι μονάχα ἡθικὸ, ἀλλὰ καὶ χρηματικὸ—55 χιλιάδες δραχμές, παρακαλῶ) ὁ ποιητὴς J. M. Wenhner. Στὴν ἐπιτροπὴ ποὺ κρίνει γιὰ τὴν ἀξία τῶν υποψηφίων ποιητῶν, εἴτανε καὶ ὁ μεγάλος γερμανὸς συγγραφεὺς Θωμᾶς Μάν, ποὺ πῆρε πέρυσι τὸ βραβεῖο Νόμπελ.

Τὸ γεγονὸς αὐτὸ φτάνει νὰ δείξη, κατὰ τὴ γνώμη μου, ὅτι ἡ κρίση τῆς ἐπιτροπῆς εἴτανε δίκαια, γιατί ὁ Μάν μὲ τὴ φήμη του ποὺ ἔχει σήμερα, μπορεῖ νὰ κρίνει μὲ πλήρη ἀμεροληψία, μὴ κοιτάζοντας οὔτε δεξιὰ οὔτε ἀριστερά. Πρέπει νὰ τονίσω τοῦτο, γιατί δυστυχῶς στὴ σημερινὴ Γερμανία δὲν εἶναι ὅλα μύλαμα ὅσα γυαλίζουν. Ὅτι καὶ ἂν λέει κανεὶς γιὰ τὴν παλιὰ ἀπολυταρχικὴ Γερμανία, ἓνα καλὸ εἶχε, δηλαδὴ εἶχε μονάχα μία κλίκα, τὴν καίτσε-ριτζή, ἐνὼ ἡ νέα Γερμανία, ἡ μεταπολεμικὴ, ἔχει χίλιες κλίκες, ὅσα κόμματα ἔχει καὶ ἡ Βουλὴ της, τὸ περίφημο Ράϊχσταγκ. Καὶ ἔτσι καὶ στὴν ἐπιτροπὴ ποὺ ἐβράβεψε τὸν Βένερ, ὑπῆρχαν σύμφωνα μὲ τὴ νεογερμανικὴ μανταλιτὲ λογιῆς λογιῆς κλίκες καὶ ἀντιλήψεις ὥστε ἡ τελικὴ ἀπόφαση γιὰ τὴν ἀπονομὴ τοῦ βραβείου δὲν εἴτανε καὶ τόσο εὐκόλο πράγμα, ἀλλὰ κοπιῶς εἴτανε δίκαια.

Ἡ τιμὴ ποὺ ἔγινε στὸν Βένερ, εἶναι καὶ τιμὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Γιατί ὁ Βένερ ἔγραψε πέρυσι ἀνάμεσα στὰ ἄλλα καὶ ἓνα βιβλίο γιὰ τὴν Ἑλλάδα: «Das Land ohne Schatten» («Ἡ χώρα χωρὶς σκιά»). Ὁ ποιητὴς εἶχε κατέβει στὰ 1928 στὴν Ἑλλάδα, γιὰ λίγες βδομάδες. Δὲν εἶναι ἀρχαιολόγος, γι' αὐτὸ δὲν περιγράφει τὴν Ἑλλάδα σὰ δάσκαλος, ὅπως τόσοι ἄλλοι πρὶν ἀπ' αὐτόν, ἀλλὰ σὰν ποιητὴς.

Τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα τὴν ἀγαπᾷ μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμὸ—αὕτη εἶναι ἡ ἀλήθεια—, ἀλλὰ ὄχι λιγώτερο καὶ τὴ νέα μὲ τὴ θανμάσι τῆς φύσης καὶ τοὺς φιλόξενους καὶ ἐργατικούς της κατοίκους. Μονάχα οἱ «πολυάσχολοι» κάτοικοι τῆς ἑλληνικῆς πρωτεύουσας φαίνεται δὲν τοῦ ἄρεσαν καὶ τόσο, καὶ μὲ τοὺς βαρκαρῆδες καὶ τοὺς χαμάληδες τῶν ἑλληνικῶν λιμένων καὶ σταθμῶν ἔστησε πραγματικὸ πόλεμο. Σὲ κάποιο σιδηροδρομικὸ σταθμὸ μοιράζει κι' ὅλας μπάτσους σὲ κάποιον ποὺ σώνει καὶ καλὰ θέλει νὰ τοῦ προσφέρει τίς ὑπηρεσίες του. Ἄν ὅμως βγάλουμε αὐτὰ τὰ κάπως περὶ πράγματα ἀπὸ τὸ βιβλίο, μένει ὑπόλοιπο ἓνα δόλαιο ποίημα, ἓνας ἀληθινὸς ὕμνος στὴν Ἑλλάδα. Μερικὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου τοῦ Βένερ εἶναι ἀληθινὰ μαργαριτάρια περιγραφικῆς τέχνης, σὰν αὐτὰ γιὰ τὸ Μέγα Σπήλαιο, γιὰ τὸ Μιστρά καὶ γιὰ τὸ ξενοδοχεῖο τῆς Ὠραίας Ἑλένης στὶς Μυκῆνες, καὶ μᾶς κάνουν, νὰ μὴ τοῦ βαστάμε κίκα, ὅταν βλέπουμε πὼς ὁ ποιητὴς, σὰν ποιητὴς ποὺ εἶναι, προτιμᾷ τις κορυφές καὶ τις χαράδες τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τοῦ Κυθαιρώνα ἀπὸ τὸ λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ μὲ τοὺς κακοαναθραμμένους του βαρκαρῆδες.

Τὸ τελευταῖο ἔργο τοῦ Βένερ εἶναι τὸ μυθιστόρημά του «Ἐφτὰ ἐνώπιον τοῦ Βερντέν», πολεμικὸ ρομάντσο. Ὁ τίτλος θυμίζει τὴν τραγωδίαν τοῦ Αἰσχύλου «Ἐπὶ ἐπὶ Θήβας», μὲ τὴν ὁποία ἔχει κοινὴ τὴν ιδέα τῆς παντοδυναμίας Μοίρας. Ὁ ποιητὴς εἶναι βαθὺς γνώστης τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας καὶ ιστορίας. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους παίρνει γιὰ τὰ ἔργα του ὅ,τι ἀξίζει, ὅ,τι ἀνήκει στὸ παγκόσμιο πνεῦμα. Ἔτσι καὶ ἡ γλῶσσα του, ὄχι μόνον στὸ πολεμικὸ του ρομάντσο, ἀλλὰ καὶ στὴ «Χώρα χωρὶς σκιά», εἶναι πολλὲς φορές, μὲ τις